

З нашого життя.

Останній зознуг.—«Будьмо сміливі і царі!»—Сміливість справжні і сміливість з позначенням очіма.—Вимагання в літературній полеміці.—Сміливість д. Срібніковського і його «фактів».—Естет-Михайлівський і, безпекінічні «факти».—Звідки взяла «факти» д. Срібніковський.—Власним розумом.—Стежка в куїні.—Домородицький філософ.—Про царість.—«Образъ кротости».—Лексіон вудинниць і лексіон джен-тезменський.—Акт публичного беззладства.—Рогатини силигом.—Колоритні фігури.

„Вудьмо сміливі і щирі!“—такий останній лозунг, що пронув відповідь „Української Хати“ уставам д-ра Сріблінського. Правда, де-які прелімінатори до цього лозунгу й перш виступали в публіцістів агоданого журналу: все жони один одного підбільшують та захочуть щось руйновати, проти чогось протестувати, якуси національно-українську фронт спаляти. Що таке мало бутя руйнуванням, проти чого протест ішов та фронт—цього лізвіття не можна було: просто руйнування, просто протест, коли не лічти досягти вже виразних обсягів насмішок, заподію-

важких час од часу з надзвичайним галасом, криком та вигуками. Звичайно, похи вигуки вигуками й лішаються, до них можна ставитися цілком байдужко: подобається комусь спіратися повітря патетичними вигуками та загальними фразами—що ж, будьте ласкаві, бо кому ж це скондити? Кортить когось сміливість свою заекомендувати—нехай: оприця дикої дрібнечкої самотікі, ніжких з такого наслідку не буде. Але бував й інше. Трапляється, що сміливість (про щарпти потім) з сфери порожніх згуків переходить на поле практичної діяльності,—і стаючи за один збройою сміливих людей, спрацьовляється і за науку, її за логику, її за найелементарніші вимоги звичайної пристойності, і загрожує все літературне і громадське життя заточити будинок потоком специфичної хлеставоції. Під час таких моментів ставиться байдужно до сміливості все не годиться. Доводиться серйозно говорити про неї, як про виразну ознаку часу, як про характеристичну рису де-никих громадських елементів. І хот не хоч, а треба говорити, дар-

шого формах виявляється, про які волів би й не згадувати серед наших чергових літературних та життєвих справ.

Буває сміливість і сміливість. Єсть сміливість ширя, одверта, горда, а се-бє—сміливість сміливість, дужа її міцва внутрішньою силою та змістом. Така сміливість не корчиться й не викручується, коли їй якусє помилку заважати. Вона просто каже: так, помилка есть. І після цього така сміливість має право сміливо в очі людям дивитись, бо ганьба не в тому, що чоловік чогось не знає і поми-литься—що той не народився, що все знає,—а ганьба, не знаючи, уда-тавши званих, ховати помилки під ма-скою всенайджства. Одверте признання своїх помилок—це найцінніша міра смі-ливості, —тієї сміливості, що не про-зверхило форму дуба, а про внутріш-ній зміст, про суд владискої совісти. І хоч би як тіжко помилувався чоловік, а така сміливість скідає з його вели-кому вину: П викупал ота сміливість і вибивав, а руя зброя у супротивника свідомість, що людина бере на себе

наслідки своєї помилки й відповідає за неї, не ховаючись. На жаль, такої сміливості не гурт серед людей: більшість в здатності знати на високото об'єктивного суду над власними вчинками й агадами пролягає найвищою сміливостію має за ганку собі: не вистарчаве сміливості на справжню сміливість. Через те в житті ми здебільшого стравимо інше. Де-хто просто зможеть, коли показати його помилку, і тим мовчкі призначає свою вину; тут теж есть хоч невеличкий елемент хоч захованої сміливости—чи зрикається приналімні вини. Де-хто приврає мену ображеного,—сама тільки мену, бо по суті образи в таких випадках буде не може,—і голосно кричить про свою „образу“, про заподіяну Іому кривду, і—характерно, що як-раз оци остання категорія людей найчастіше своє удане обурення припершує вигуками про сміливість. Здавалося б, що це є найбільша сміливість, а тим часом рідко який з цієї категорії сміливих зможе післі свого геройського вчинку видерзти здивованій допитливій погляд. Це та сміливість, яку народляє працяка посилана початку

тє сміливість, що методом чиновника в творі Успенського (чудаща моя, що дostaється мені за такого немодного тепер письменника, та що ж ділти — люблю небіжчиків!), заявляти, що Бога вінчать треба, «а раздускати між нами вільне часу». Це та сміливість, що пригадає, як якісь з героя Ч.-кова, крикобукою літку свого опонента і, як Харків Ледачів, попрохає звінити руки супротивникам, щоб згрушчини «тарахнути по морді» (конче, «по морді!»). Це та сміливість, що словом «бог» піше неодмінно з маленької літери і повставає проти авторитетів, хоч разом розбиває лоба перед якими-небудь мізерними ідолоткам. Зробивши все це, така сміливість, поблизу розбитих лобом і граючи повищеними очима, «екромно» пишнатиметься й вихвалитиметься: ось гляньте-но, який а мене сміливий суб'єкт.. І налихо, така сміливість — позичена, а через те криклива й болюча сміливість панує серед тієї спори маси звичайного міщанського обывательства, що претендують задавати тон у вашому житті тепер.

Д. Сріблянський не раз і не дваз
заявляв про свою готовність вийти
на смертний герць з міщенством. Д. Сріблянський вигукує про сміливість
(звіс та, поки що, проміннує ци-
риєт). І такий у д. Сріблянського рі-
шучий вигляд, що... аж Харком Ле-
дичем одгортит: «рукава засукані,
боявна постава і... прохання поспіши-
вавліть, щоб Іому в'язлили руки». Ми зараз підімрем до цієї сміливості
постаті в бойовим лозунгом на устах
і пригнадимося до неї близько: вони
того варта, — не як особа, звичайно, як
як характерна познака деяких наших
літературних кругів, як зразок літе-
ратурних амбітів, що починають у
нас заводитись. Але попереду кілька
слів про те, чого можна вимагати від
опонента в літературній полеміці.

това може виявити хоч шпіонізм добросовісності, зробити її, що й під силу, держатися, поки це не викликатиме надлюдської сили. Переекладаючи це аспецифічно військовою мовою він значить, можна сказати, що для письменника може не б'єти якого мати от наявності марки сміливості, що не соромиться своїх помилок, зате тим більш обов'язковою для його елементарної добросовісності. Елементарна ж добросовісність вимагає од письменника, насамперед не говорити про такі речі, які нотяться—раз, не робити самому того, що гостро судять у супротивника—інше, інші не підсочувати відому власним вагадок, а тим паче власних вісениглиць. Багато де-якого є ще вимагання елементарної добросовісності од письменника, але зараз чені пункти—це той шпіонізм, належний до якого спускається—заняття, переважно бути письменником. Вільшого чогось над під найелементарніші вислови не ставити я ло до літературного супротивника, там паче що його досліти буде для оцінки тієї

сміливості, що голоно починав кричати про себе в нашому письменництві. А тепер можна й до д. Срібланського перейти, до його сміливості.

Вважаючи реалізм і натурализм одною, «реалізм-натуралізм» — так також просто й кате, середліанії, д. Срібланський, певна рія, не може взагалі дійти якогось заду в літературі наших напрямах та в оцінці письменників. Не може — до його діло, але доти лиш, доки він для себе не може, доки не виступає в ролі вчителя естетики й законодавця ІІ норм. Але виникає — і це вже наша діло, діло тих читачів, яких він береться навчати. Навчає ж д. Срібланський так, — беру перший приклад, що навчі — очі трапляється: *Що естет* з Михайловим був абс-якій, показував факти навколо знанням нам *Чехова*. Безакричні ученіків Михайловського, — язвить віддалі, — страшно не ліблять, коли їхні нагадати про той кур'йоз, вважаючи це за образу великому вчителеві («Укр. Хата», VII—VIII, 498). Ясно, панове? Ясно. А ну, разділюємося.

Насамперед дозволю собі запітати, що то за «естет» і до чого він

міловського? Звичайно людською мовою естетами зв'єтє одна категорія — прихильників так званої чистої краси, що скрізь і всюди І тільки її шукають, —була така колись літературна секта, недобитків якої дос, правда, оиваються. І з погляду звичайної людської мови в Михайлівського, звичайно, не то „абі-якій“ естет не був, а просто таки нікій, бо до письменства й життя в іншими зовнішніми вимаганнями він підходив. Пустивши своїм „естетом“ у Михайлівського, д. Срібнлянський тільки показав, що звичайноїсних літературних термінів не розуміє, плютаючи їх зхожі формально, але дуже далекі відмітності слова. Вже й цього досить для характеристики письменника, що виступив начальником естетики, але дали знайдемо більше. Далі єде „факт неприязні Чехова“ —очевидно, по сусідству там „комічним естетом“, неприязнія на погляд естетичного, як іронічне кин-моргна „безкритичних учеників“. Такого факта не було, —була, правда, досить непорозумія про те вигадка, хоч і не д.

Сріблянською частиною П належить. Скірзь, де тільки Михайлівський торкає творчості Чехова, від признаючи його величний талант художника, отже з боку естетичного цілком добре його оцінив. Шоб д. Сріблянський більш не важився визнавати свою сміливість на Михайлівському, я наведу тут кілька коротеньких цитат. „Г. Чеховъ пока единственныйый действительный талантливый бelletristъ,”—писав Михайлівський ще тоді, коли Чеховъ тільки починає свою літературну кар'єру, і сконстатувавши брахъ у Чехова того, что называется общей идеей или богомъ живого человекаъ, Михайлівський додавъ, пусть онъ будетъ хотя поэтомъ-тооски по общей идеѣ и мучительного сознанія ее необходимости” („Сочиненія”, т. VI, 776, 784). Ці майже пророчі слова, що потім буквально таки на Чехова спровадились, показують, як глибоко розумів і цінив Чехова російський критик і якого-сортъ „фактъ сміливого д. Сріблянського”. „Ренунція” (Чехова) очень опредѣлена, — писав Михайлівський р. 1897.—сміливъ талантъ, который мо-

бой вещью, но которому, главное, ка-
міято обстоітельства м'яштають роз-
вернутися во всій міфу своєї симы"
("Отклики", II, 120). Конда г. Чехо-
хув еще далеке не видно", —каже
Михайловський р. 1900-го, —нази-
ваючи Чехова письменником, "за-
навшими впослідствії одно ізъ
самых видныхъ мѣстъ въ ли-
тературѣ" ("Посл. сб.", I, 282, 305). Ще через два роки Ми-
хайловський себе вве "человѣкомъ",
всегда любившимъ талантомъ г.
Чехова ("Посл. сб.", II, 158), кон-
ститууючи величезну різницю між
Чеховим початковою маєзеро і Чехо-
вим останніх літ. Здається, тепер і
маю право запитати д. Срібллянського, куди
обертається його іронія про
"бекритичнихъ учениковъ" і де поді-
ється його "фактъ", —де він уявляє, ще
щї без д. Срібллянського скажемо.
Михайловського творів він очевидно
не читав, зате пение прочитав недавно
якую давньо полемічну проти його
статтю в марксистського табору
(зазважу, до речі, що на кожній стат-
ті д. Срібллянського занадто вже од-
бивається, що він читав недавно...).
Призначаю раз-раз величезний ху-
дожній талант Чехова, Михайловський
попервих негативно ставився до гро-
мадянської його байдужості. Це під-
хопили описи марксистів і росіяні
полеміки писали буде легенду про
"неприязні Чехова". Згодом і вона
преклеся, але ще осталось невідо-
мим сміливістю д. Срібллянському, і
підхопивши забуту легенду десь з
других чи третіх рук, він винн хи-
зується перед Михайловськимъ, —не
видережує, мовляв, критики! Це, пев-
на річ, сказано сміливо і цю сміливість у "Раді" зазначив д. П. Ефре-
мов, порадивши критиків "Україн-
ської Хати" обережніше поводитися
з тим, що він знає. Звичайно, коли
вже д. Срібллянський авансівав дава-
ти відповідь, йому треба було до-
весті, що він знає, про що говорити,
як довести цього, певна річ, не
можна, то або призначається, що він
помінився, або хоті промовчати цей
пункт, як промовчував багато дещо-
го попереду. Замість такого натурально-
го, здавалося б, учинку, він стає в
шанину позу і ще раз, стилем мані-
феста, починає говорити про... свою

сміливість: "Що до Михайловського.
Коли він для когось недоторканий
бог (?) , то це все таки не обов'язує
мені кланятися йому, поки ми самі не
пovіримо (?) йому. Обороняти бога не
слід — він сам обороняється, коли ми
захамимо. Обороняти бога і вбивати (?)
тих, що йому не кланяються —це при-
відні (?) рабів і хамів, які, буває,
служать панахиди (?) своїм богам, не
вірчя ні в своїх богів, ні в па-
нахиді. До такої публіки належати
не хочемо, а з панахидниками піти
науку я Хильго джерела (?) не буде-
мо, —маємо сміливість жити власним
розумомъ. ("Укр. Хата", IX, 571—572).

Сміливо, пішино — що й кавати!
Але чи не нагадує ця писана постать,
що висновок пригучує "власного ро-
зуму" і нехте цікаві немідумії її
науки, тому героя однієї з п'єс Бро-
нівського, що всяку премудрість
"з себе" добуває? Добре жити, власним
розумомъ, та коли той, "власний
розумъ" складається з чужих, всюди
навхатаних обрівків, то він далеко,
дуже далеко може завести. Сміливо,
певна річ, і подумати, що Михайлов-
ського потрібна оборона од д. Срі-
бллянського, але тут наїв і не про
оборону мова. Зверніть увагу: чолові-
ківські захищають, що він не знає то-
го, про що говорить, а він замість
бога, якіль панахиди і ховатися на-
реши: за більш комічною, відь пиш-
нюю фразою про "власний розумъ".
Таку тактику досить влучно схарак-
теризував був той же Михайловський:
"Да, знати, як він казав, голасунки на-
таку операцію й спромігся д. Срібл-
лянський, "власним розумомъ" живувати.
Стежку в кущі "власний розумъ"
акуратно показує д. Срібллянському
кожного разу, коли йому доводиться
відповідати по сути. Ноуму, напр., зав-
ажають, що він плауга мету та іде-
ял в об'єкті..., —так, змішав, —сміли-
во, "власного розуму", писе д. Срібл-
лянський, —бо мета і об'єкт в вищому
філософському синтезі званяються"
("Укр. Хата", IX, 571). Подумавши, які
у вас філософ виникає, та пе, видно,
досить давньо школи, бо не як-небудь,
на Платона поспішається, правда,
тільки піматочок цитати ванши в чу-
жих рук. Там, звідки цей шматочек узя-
ла, есть що є "невещественный об-
ектъ", але власний розумъ, видимо, вже
циклическим не міг переварити цього звіра,
кажучи терміном д. Срібллянського.
Та коли він доморослий філософ
хоч заледа, хоч одим краєкомъ ух-
чує що про "ідеї" Платона, а не
тільки власним розумомъ жив, то пев-
но подумав би, та є що подумав перв-
ше, ніж пускати на люде свій "ви-
найдений філософський синтезъ". Звичайно
їхніх письмів на інших обурюються і
вишукують "лексікою вулицінниківъ" з узві-
чайнісівських літературних вира-
зах? І чому "власний розумъ", що так
до речі сміливого д. Срібллянського
зводиться у кущі, покиже тепер цього
д. Срібллянського на самому людному
місці? Мені дізается, що нікак тепер
чи бідентельмену Срібллянському
було сковатися у кущі, —приймі я
не можу знайти іншого епітета до
богомільного мавзера, як —акт публічного
бездіздіства, виконаний з усі-
єю сміливості особи, що вскиє сор-
том агубла. До таких актів зачина-
ти можна хиба толі, коли людина
не вже про традиції письменності
забуде, а наїв власним розумомъ це
рестанує керуватися. По повинені
був підказати отот власний розумъ,
що такі безсоромні акти, як уживання
на Пурінієвічевої словесності, на
людях не одбуватися, а тим чиє в
органі, якій вібі-то поважають; пови-
нен же був розвуя якраз у цьому ви-
падкові, коли вже чухавши вепер-
можено ж, показати стежку в кущі,
що не будьні друкарського ставка.
Правда, друкарська машина не
чверніє, але мені, людині до "Укр-
айнської Хати" стороній, ославленій
навіть за короткі й —мені нікожо за
цей журнал робиться, "по человѣчес-
тву стядно". Це вже дійсно якось
корпорації на полемічному запалі чоловіків,
зате є певне самий, що найзвичай-
нісівськими виразами у супротивника
шокується, дасті нам зразок члено-
сті, вільчливості, пристойності —сущ-
ній "образъ кротости", одно слово.
Одже маєті кілька вправів на адресу
опонента з джентельменського лексико-
ну д. Срібллянського: —хулаг, хамъ,
останній вулицінникъ, бреухъ, шахрай
і т. і т. і, —од тих лобірінів спо-
відомъ, який був у д. Срібллянського.
Можу тільки помогти трохи. В пер-
шій статті своїй д. Срібллянський ді-
зял аразомъ, правильного оніглизму^а, але
яків звичай він і там напілутав
ї вигадав щось схоже до синтаксису
рогоцтва, то я можу запропонувати ще
один зразок а цієї категорії: чого д.
Срібллянський не загубив, та він має;
ротів д. Срібллянський не загубив,

д. Срібллянський і засвоїв усю мане-
ту того добродія і досить добре її ко-
піше в своїй статті. Звичайно — що його
діло: як уміє, так і єш, але на ві-
дівши на інших обурюються і
вишукують "лексікою вулицінниківъ" з узві-
чайнісівських літературних вира-
зах? І чому "власний розумъ", що так
до речі сміливого д. Срібллянського
зводиться у кущі, покиже тепер цього
д. Срібллянського на самому людному
місці? Мені дізается, що нікак тепер
чи бідентельмену Срібллянському
було сковатися у кущі, —приймі я
не можу знайти іншого епітета до
богомільного мавзера, як —акт публічного
бездіздіства, виконаний з усі-
єю сміливості особи, що вскиє сор-
том агубла. До таких актів зачина-
ти можна хиба толі, коли людина
не вже про традиції письменності
забуде, а наїв власним розумомъ це
рестанує керуватися. По повинені
був підказати отот власний розумъ,
що такі безсоромні акти, як уживання
на Пурінієвічевої словесності, на
людях не одбуватися, а тим чиє в
органі, якій вібі-то поважають; пови-
нен же був розвуя якраз у цьому ви-
падкові, коли вже чухавши вепер-
можено ж, показати стежку в кущі,
що не будьні друкарського ставка.
Правда, друкарська машина не
чверніє, але мені, людині до "Укр-
айнської Хати" стороній, ославленій
навіть за короткі й —мені нікожо за
цей журнал робиться, "по человѣчес-
тву стядно". Це вже дійсно якось
корпорації на полемічному запалі чоловіків,
зате є певне самий, що найзвичай-
нісівськими виразами у супротивника
шокується, дасті нам зразок члено-
сті, вільчливості, пристойності —сущ-
ній "образъ кротости", одно слово.
Одже маєті кілька вправів на адресу
опонента з джентельменського лексико-
ну д. Срібллянського: —хулаг, хамъ,
останній вулицінникъ, бреухъ, шахрай
і т. і т. і, —од тих лобірінів спо-
відомъ, який був у д. Срібллянського.
Можу тільки помогти трохи. В пер-
шій статті своїй д. Срібллянський ді-
зял аразомъ, правильного оніглизму^а, але
яків звичай він і там напілутав
ї вигадав щось схоже до синтаксису
рогоцтва, то я можу запропонувати ще
один зразок а цієї категорії: чого д.
Срібллянський не загубив, та він має;

значить...
Нічого не значить. Рогів д. Срі-
бллянського таки не має, бо коли б йому,
на дай Боге, до його сміливості й
циштища та ще роги, то... я не знаю,
що б то було тоді.
Не за-для д. Срібллянського звія я
мову про сміливість та ціарість. Як
літератор, він—людина з кожного по-
гляду скінчена: че буде він писати
далі, чи пі, а свою останню "ко-
пралією" саме по собі добре склав
для себе епітафію, плямъ од якої в
ускім разі не так тяжко можна
зім'яти. Розмовляти з скінченім доб-
роділом — чи що поможе? Мені ці-
кавив тепер інше: як така скінчена
на людина, що на ве має один
репет — оту голу сміливість, що не
додержує наїлементарніших вимо-
гів звичайної пристойності —
не кажу вже про літературну ети-
ку — як вона може грітати першу скріп-
ку в органі, що позває себе і до-
стюгство друкованого слова шанувати?
Таке питання треба поставити, бо єсть
вчинки, які переходять візу міру
толерантності, і, наїв вузорумівші,
їх прощата не можна. Тим біль-
ше тепер не можна прощати, коли
тільки починає виблюватися наша пре-
сія через те особливо старанно треба
одержувати добрих звичаїв та тра-
діцій письменства.
Страшно за наше письменство ро-
биться... Невже наближаються часи,
коли того "звання", яке Целдрин у за-
повіті синові виставляв за найвище
на землі, треба буде соромитися? Не-
важе тан літератора, "власний розумъ"
сміливості її ціштори, зробить пануєм?
Пересторогу ми вже маємо. Не один такій д. Срібллянський у нас, —зайдеться я ще де-кілька таких само колоритних свою "сміливістю"
фігурам, що одна по одній починають
відрядити до письменства, вносчи
сюда огидну атмосферу баражиних зві-
чай, особистих рахунів, пасквілья-
ства і т. п., що труїчним духом на-
пливши повітря. Дихати важко стає в
такій атмосфері і треба подумати,
щоб якось прочистити її, поки не пі-
ше що.

Сергей Ефремов.